

Seminární práce

**Osudy Jednoty bratrské
do roku 1627**

**Vypracoval: Michal Matoušek
Učo 145703**

V Brně dne 15. května L.P. 2005

Počátky Jednoty bratrské

V roce 1457 se usadila ve vsi Kunvaldě na panství Litickém malá skupina posluchačů arcibiskupa Jana Rokycany. Pod vlivem učení a spisů jihočeského náboženského myslitele Petra Chelčického chtěli žít pravým křesťanským životem v bratrské lásce a kázni podle evangelia, vzdálení zkaženého světa a světské moci. Rokycana se přimluvil u krále Jiřího z Poděbrad, aby jim umožnil osídlit na svém litickém panství německými křižáky vypálenou ves Kunvald. Bratr Řehoř Krajčí, který stál v čele mladých mužů, byl synovcem Rokycanovým. Svými cestami do okolí získal za krátký čas mnoho dalších stoupců tohoto nového hnutí. Do Kunvaldu se přestěhoval utrakvistický kněz Michal ze Žamberka, který vykonával potřebné svátosti. V Kunvaldě založili první sbor, kde se scházeli k bohoslužbám a vyučování. Své nové stoupence křtili z jezírka, které nazvali Jordán.

Nové hnutí vzbudilo podezření u okolních kněží, kteří oznámili svoji nevoli na patřičných místech a král Jiří v r. 1460 zasáhl uzavřením sboru a uvězněním čelných představitelů Jednoty. Bratr Řehoř byl pobouřen pronásledováním a mučením svých druhů tak, že si stěžoval u svého strýce Rokycany. Ten však nemohl pronásledování odvrátit. Museli spoléhat sami na sebe a pokusit se o nápravu husitské církve nebo se s ní rozloučit. V této době se stoupců Jednoty bratrské scházeli k bohoslužbám v nedalekém Modlivém dole.

Roku 1464 si Bratří stanovili řád. Usnesli se, aby se spolu u víře Pána Krista ostříhali a v spravedlnosti ustavovali, kteráž z Boha jest, a v lásce přebývajíce, nadějí měli v Bohu živém. A toho aby skutky dobrými dokazovali, jedni druhým posluhující skrze ducha lásky, a ctnostný život vedli, pokojný, tichý, zdrženlivý, trpělivý, čistý, aby skrze ty věci poznávali, že v pravdě víru mají i lásku neomylnou, a tak nadějí jistou, odloženou v nebi.

Především chtějí mezi sebou konati přísnou kázeň, jsouce si vědomi, že jsou všichni za sebe navzájem odpovědni. Kdo neuposlechne napomenutí, od toho se odloučí, kdo se dopustí smrtelného hříchu, bude zjevně vyobcován ze sboru a nepřijat, dokud by zjevně nenapravit.¹

O tři roky později (r. 1467) se sešlo nedaleko Kunvaldu ve Lhotce u Rychnova velké shromáždění, aby přikročilo k převratné volbě biskupa. Vedle Eliáše Chřenovského a Tůmy z Přelouče to byl teprve pětadvacetiletý Matěj z Kunvaldu, který byl losem zvolen za prvního bratrského biskupa. Jejich dosavadní duchovní správce Michal Žamberský přijal nejprve

---

¹ Bartoš, František M.: *Bojovníci a mučedníci*, Kalich, Praha 1946, str. 73.

biskupské svěcení od valdenského biskupa Martina a přenesl ho na Matěje Kunvaldského. Tímto aktem bylo završeno ustavení nové církve - Jednoty bratrské.

Výsledek losování vyzněl příznivě, z volby vyšli první duchovní Jednoty. Z nich pak zvolen za biskupa mladý, Řehořem pro čistotu života zvláště milovaný a patrně od jinošství vychovaný Matěj z Kunvaldu. Jednota bratrská, po přesvědčení Palackého i Masarykově nejryzejší církev, kterou kdy vytvořilo křesťanství, vstoupila do života.²

Počet členů Jednoty bratrské se dnes již jen ztěží odhaduje. Ačkoli Jednota bratrská v letech 1471 – 1526 byla mezi náboženskými radikály zdaleka nejpočetnější skupinou, tvořila v zemi nepatrnou menšinu. Zatímco u kališníků počet věřících sahal do statisíců a i u katolíků činil mnoho desítek tisíc, bratři a sestry se seskupilo nanejvýš několik tisíc. Prokop z Jindřichova Hradce, jeden z vůdčích duchů Jednoty bratrské, mluvil k roku 1500 o tom, že všech „pikartů“ jen „malá hrstka jest“.³

Myšlenky Jednoty bratrské

Jednotu bratrskou bychom mohli označit pojmem radikální reformace, tj. křesťanské náboženské hnutí, jež se staví mimo katolickou církev a jež především neuznává papežskou poslušnost od Ježíše Krista k římskému papeži. Vyznavači radikální reformace si mnohdy osobují právo individuálního výkladu bible. V tomto smyslu jdou ke kořenům, jsou radikální. Proto se ovšem Jednota bratrská stala brzy předmětem útoků jak katolíkům, tak i kališníkům a většinou byli její členové označováni jako pikarti, tzn. kacíři odmítající kult svátosti oltářní.⁴

Jednota bratrská zdůrazňovala trojí ideál víry, lásky a naděje, se silnějším důrazem na praktický křesťanský život než na učení nebo církevní tradici. Raná Jednota bratrská se neodlišovala od kališnické a římské církve jen svým více méně uzavřeným postojem ke světu, svou eklesiologií a učením o dobrých a zlých kněžích, nýbrž i poměrem k dalším svátostem. Až do roku 1478 úplně odmítala křest malých dětí a požadovala, aby každý, kdo se stane členem Jednoty bratrské, byl křtěn znovu. Prvotní Jednota tu navazovala na myšlenky husitských radikálů, zvláště táborů a Petra Chelčického o pedobaptismu.⁵ Teprve později byly i bratrské děti křtěny, avšak stále trvala nedůvěra v tento obřad – mimo jiné i proto, že bratři

---

² Bartoš, František M.: *Bojovníci a mučedníci*, Kalich, Praha 1946, str. 74.

³ Macek, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Argo, Praha 2001, str. 286.

⁴ *Ibid.*, str. 287.

⁵ *Ibid.*, str. 301.

odmítali plochý, vnější ceremoniál, jak se objevoval u všech svátostí římské církve. Navenek se svébytnost Jednoty bratrské jevila i v tom, že ostřeji než kališníci odmítala svěcení svátků, kult svatých a pouť k nim. Ani kult Panny Marie nenalezl v Jednotě stoupence. Pokud jde o Písmo svaté, bratři se v počátcích orientovali především na Nový zákon a odmítali se v duchu pevného irénismu řídit učením Starého zákona. Nejvíce výtek se však sesypalo na hlavu vůdců prvotní Jednoty bratrské ohledně svátosti oltářní. Katolíci a kališníci svorně na bratry útočili jako na pikarty, kteří popírají reálnou přítomnost Ježíše Krista v podobě chleba a vína, podávaného kněžím.

Kališníci přímo útočili na Jednotu jako na následovníky a žáky Petra Kániše, Martina Húska a dalších tábořských pikartů, upálených Žižkou roku 1424.⁶ Držíce se kroniky Vavřince z Březové univerzitní mistři tvrdili, že pikartská nákaza, vnesená po příchodu cizích kacířů do Čech, žila na Táboře a znovu propukla v pikartství Jednoty bratrské. Ve skutečnosti však mluvčí Jednoty bratrské od počátku hlásali víru v přítomnost Kristova těla i krve v eucharistii, byli však přesvědčeni, že tu je Kristus přítomen jen duchovně. Proto odmítali vystavovat monstrance a kalichy a klanět se chlebu a vínu, jak to činili katolíci a kališníci.

Každodenní život Jednoty bratrské doprovázel šerý moralismus. Volný čas měl být vyhrazen jen náboženskému rozjímání, modlitbám, výchově dětí, naslouchání kazatelům a hlasům bible, zejména evangelií. Samozřejmě že platily zákazy různých her a zábav; tance stanuly na bratrském pranýři stejně jako poutě a trhy. Nechce se věřit, že y byly vždy a všude tyto přísné řády dodržovány. Sousedé, kališníci i katolíci, však většinou považovali Jednotu bratrskou za shromáždění smutných, pokorných, nápadně skromných a mravně přísných lidí.⁷

V Jednotě bratrské vládla také nedůvěra, ba odpor vůči estetickým hodnotám umělecké tvorby. Krása a přepych pozemského dění byly chápány spíš jako odznak Antikrista, jako svůdné volání ďábla.⁸ Jednota bratrská spoléhala spíše na sluch než na zrak. Z umělecké tvorby byl bratrům nejbližší zpěv. Jednota bratrská nasazovala i v této sféře na husitské dědictví.

Mezi nejvýznačnější představitele patřil Lukáš Pražský, Jan Augusta, Jan Blahoslav, J.A.Komenský. Jednota bratrská se netěšila dlouhou dobu z náboženské svobody. Krutá protireformace po bitvě na Bílé Hoře znemožnila její existenci, stejně jako všech ostatních protestantských církví. Mnoho lidí opustilo vlast jako exulanti, někteří zůstali doma a snažili

---

⁶ Macek, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Argo, Praha 2001, str. 303.

⁷ *Ibid.*, str. 313.

⁸ *Ibid.*

se v tajnosti svou víru uchovat. Byli posilováni ze zahraničí, povzbuzováni Písmem a inspirováni tajnými setkáními. Tímto způsobem přežili celé století.

Jan Blahoslav a Bible kralická

(* 20. 2. 1523 Přerov † 24. 11. 1571 Moravský Krumlov)

Základní vzdělání získal Blahoslav na školách Jednoty bratrské v Přerově a Prostějově a Jednotou byl také poslán na vyšší studia do Goldbergu ve Slezsku (1543) a do Wittenbergu (1544), kde se seznámil s Martinem Lutherem a humanistickými spisy jeho blízkého spolupracovníka a přítele Filipa Melanchthona. Po návratu pokračoval ve svém vzdělávání v Přerově, od července 1548 v Mladé Boleslavi. Krátce studoval na univerzitách v Královci (1549) a Basileji (1549–50), kde Frobeniova tiskárna neustávala ve vydávání děl humanistických učenců. Všechny tyto vlivy pomáhaly utvářet jeho humanistickou osobnost i pracovní styl; osvojil si humanistické metody (hledání pravdy, návrat k pramenům, systematické utřídění látky, jasný a srozumitelný výklad) a využíval je v širokých oblastech svých zájmů – v historii, jazykovědě, hudbě, překladatelské aj. literární činnosti. Jeho život byl organizační, literární, teologickou i pedagogickou službou Jednotě: v Prostějově (1550–52), v Mladé Boleslavi (1552–57); r. 1553 se stal knězem, 1557 jedním z biskupů, od r. 1558, kdy přesídlil do Ivančic, pak písařem, tj. tajemníkem, archivářem a historiografem Jednoty. Na počátku své literární dráhy usiloval obnovit bratrský archiv zničený r. 1546 požárem v Litomyšli. Pořádal nejprve soubor pramenů k dějinám Jednoty, tzv. *Acta Unitatis Fratrum* a sám jej také mnohými vlastními listy, cestovními zprávami i teologickými polemikami obohatil. Jednotu bránil historickými spisky (*O původu Jednoty*, *Summa quaedam brevissima*) i náboženskomorálními traktáty (*Spis o zraku*, *Sepsání o rozdíle Jednoty bratrské od luteriánské*); záležitostmi Jednoty se obíral i v drobnějších pracích mravokárných (*Anvolimator*) a pedagogických (*Vitia concionatorum*, *Naučení mládencům*).⁹

Širší ohlas měla Blahoslavova *Filipika proti misomusům*, v níž se postavil na obranu vyššího vzdělávání kazatelů v Jednotě proti jeho odpůrcům, hlavně proti biskupu Janu Augustovi, a otevřel tak definitivně cestu k účasti Jednoty na celonárodním kulturním dění. Blahoslav se autorsky i redakčně podílel na úpravách bratrského zpěvníku, který byl vytištěn v polských Šamotulách, a bděl rovněž nad tiskem nového vydání, jež vyšlo r. 1564 v Ivančicích. Vedle *Šamotulského* a *Ivančického kancionálu* věroučně i umělecky kodifikujícího bratrský

---

⁹ Frant. Aug. Slavík: *O Jednotě Bratří Českých*, tiskem a nákladem Jana Otty, Praha 1874, str. 41.

duchovní zpěv, sepsal i první hudebně teoretický spis v českém jazyce *Musica, to jest Knižka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zavírající*. Jeho nejvýznamnějším počinem je stylisticky vybroušený překlad Nového zákona, pořízený se znalostí soudobé biblické exegeze a moderních novozákonních převodů (Erasma Rotterdamského, M. Luthera, B. Optáta, S. Castellia, Th. Bezy), který vyšel r. 1564 v bratrské tiskárně v Ivančicích. Překlad se stal podnětem a vzorem překladatelům ostatních knih Písma a byl vložen jako šestý díl do Kralické bible.

Kralická bible je společným dílem bratrských překladatelů, mladých kněží, kterým Jednota umožnila odborné filologické a teologické vzdělání na univerzitách ve Wittenbergu, Královci, Basileji, Tübinkách, Ženevě a Heidelbergu. Ti pro překlad Starého zákona využili soudobých vydání biblických textů pořízených na základě latinského (Vulgata), řeckého (Septuaginta) i hebrejského znění (přihlíželi i k aramejskému originálu), výsledků biblické exegeze evropských humanistů i domácí textové tradice, v jejíž vývojové linii dále pokračovali. Sledovali i směřování Blahoslavova překladu Nového zákona, který dotvářel český tradiční biblický jazyk se zřetelem na jeho zvláštní funkci, především liturgickou. Práce na překladu byla zahájena r. 1577 v Ivančicích pod vedením seniora Ondřeje Štefana, který ale ještě téhož roku zemřel. Řízení se poté ujal senior Jan Eneáš, k jeho spolupracovníkům patřili duchovní správce Izaiáš Cibulka z Kralic (+1582), Jiří Strejc z Hranic, Jan Kapita z Třebíče, Pavel Jessen z Lipníku, Jan Efreim z Valašského Meziříčí (později působil v Tuchoměřicích u Prahy), Samuel Sušický z Mladé Boleslavi, Adam Felín ze Slavkova a dva hebraisté, čeští bratři židovského původu. Prvý z nich Lukáš Helic (po r. 1598) pocházel z Poznaně a na Moravu byl pozván pro svou výbornou znalost hebrejštiny; r. 1571 se stal knězem, působil v Ivančicích a ve Fulneku, koncem století se vrátil do Polska. Druhý hebraista Mikuláš Albert z Kaménka (1619) se narodil ve Slezsku, studia završil na univerzitě ve Wittenbergu. Působil poté jako učitel hebrejštiny na škole v Ivančicích, kterou později i vedl, a na škole ve Fulneku. R. 1609 odešel do Prahy, kde byl r. 1611 jmenován prefektem „gymnasia provinciale“. V l. 1612–13 byl zvolen děkanem FF, o rok později prorektorem univerzity. Kromě účasti na překladu Starého zákona a na konkordancích spolupracoval na Veleslavínově slovníku *Silva quadrilinguis* (1598), sám vydal spis *Informationem paedagogii acad. trilinguis trivii* (1612).¹⁰ Kralickým překladatelům nešlo jen o biblický text, ale i o výklad a poznámky na okraji stran (inspirovali se zejména antverpskou Polyglottou, biblí vydanou r. 1568–72 v Antverpách ve 4 jazycích). Prvých pět dílů Biblí kralické (tzv. Šestidílky) vyšlo v Ivančicích v l. 1579–88, o

---

¹⁰ Frant. Aug. Slavík, *O Jednotě Bratří Českých*, tiskem a nákladem Jana Otty, Praha 1874, str. 46.

pět let později k nim byl připojen jako šestý díl kralickými překladateli nově komentovaný B. překlad Nového zákona z r. 1564 (1593–94; kritické vydání připravil Jan Němčanský). R. 1596 byla Kralická bible vydána v jednom svazku menšího formátu (bez překladatelských poznámek), ke druhému vydání došlo r. 1613. Kralická bible přesáhla okruh Jednoty a svými jazykovými i uměleckými kvalitami ovlivnila celé další domácí písemnictví: stala se vzorem.

Použitá literatura :

Bartoš, František M.: *Bojovníci a mučedníci*, Kalich, Praha 1946.

Macek, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Argo, Praha 2001.

Říčan, Rudolf: *Dějiny Jednoty bratrské*, Kalich, Praha 1957.

Slavík, Frant. Aug.: *O Jednotě Bratři Českých*, tiskem a nákladem Jana Otty, Praha 1874.